

Gasúir scoile Leitir Mucú (Rang 3-6) 1998-99

pic: Bob Quinn/Archiva Chonamara

Cluichí Iománaíochta Nár Cheart a Dhearmad

San alt seo le Séamas Ó Cualáin tá cur síos suimiúil stairiúil ar an gcéad chluiche iománaíochta idirchlubanna a imríodh faoi rialacha Chumann Lúthchleas Gael in 1885 agus freisin ar chluiche iomána eile faoi na rialacha nua idir sinsir na Gaillimhe agus Thiobraid Árann i bPáirc an Fhionnuisce i mBaile Átha Cliath ar 13 Feabhra 1886

Is léir ó na tuairiscí uilig atá ar fáil go raibh an Iománaíocht i réim go forleathan i gContae na Gaillimhe i bhfad sular bunaíodh Cumann Lúthcheas Gael sa bhliain 1884. Ní iontas ar bith mar sin gur sa chontae seo a imríodh an chéad chluiche iománaíochta faoi rialacha Ch.L.G. sa bhliain 1885. Ba é Dónall De Búrca as Gort Inse Guaire ar impí Mhichíl Chíosóg a d'eagraigh an cluiche.

Toghadh Páirc Uí Dhuibheannaigh gar don Ghort mar ionad na coimhlinte agus ba iad an Gort féin is Cill Anna as Co. an Chláir na comhlannaigh. De bhrí nár coinníodh aon chuntas ar na scóir ní fios cé ag a raibh an lámh in uachtar.

Ba é an Fínín, Ned Treston, a bhí mar chaptaen ar fhoireann an Ghoirt agus de réir mar tuairiscíodh ba bhreá scolbánta an fear é. Is iomaí sin scéal barrúil a bhí le haithris ag Ned faoin gcéad chluiche iománaíochta idir chontaetha a fearadh i mBaile Átha Cliath.

Gaillimh v Tiobraid Árann, 1886

D'iarr Micheál Cíosóg ar Ned féin is ar Dhónall De Búrca buíon báireoirí as Gaillimh a thionól le dul i mbun comhraic le Tiobraid Árann sa

phríomhchathair. Ach lena chois sin bheadh ar an mbeirt acu gach costas a bhain leis an turas agus le lóistín i mBaile Átha Cliath a sholáthar freisin.

Nuair a bhí gach rud faoi réir d'imigh an chuideachta leo go dí an ardchathair ar thraein na maidine ar an Luan, 12

Theastaigh sliotar mór ó mhuintir Thiobraid Árann agus sliotar beag ó na Gaillimhigh, ach leis an dá dhream a shásamh cinneadh sa deireadh go n-imreofaí an dá chinéal sliotair in imeacht an chluiche - ceann acu i ngach tréimhse.

Feabhra, 1886. Ar shroichint Stáisiún na Cloiche Leithne dóibh cé a bhí ansin gan choinne le fáilte a chur rompu ach imreoirí Thiobraid Árann. Mháirseáil an dá bhuíon beirt ar bheirt, lena gcuid camán ar a nguailí acu chomh fada le hÓstan Clarence mar a raibh siad go léir ag cur fúthu.

Tráthnóna an lae sin tháinig Micheál Cíosóg agus oifigigh an dá thaobh le chéile le rialacha don chluiche a dhréachtú. Theastaigh sliotar mór ó mhuintir Thiobraid Árann agus sliotar beag ó na Gaillimhigh, ach leis an dá dhream a shásamh cinneadh sa deireadh go n-imreofaí an dá chinéal sliotair in

Foireann na Gaillimhe

Edward Treston (Gort Inse Guaire), Thomas Keehan (Gort Inse Guaire), Michael McCarthy (Gort Inse Guaire), Pat Nestor (Cill Mhac Duach), Martin Markham (Cill Mhac Duach), Ned Healy (Cill Mhac Duach), Roger Grealish (Cill Mhac Duach), Michael Quinn (Cill Mhac Duach), Michael Rock (Cill Mhac Duach), Michael Connors (Cill Mhac Duach), Michael Linnane (Cill Mhac Duach), Thomas Kerrins (Cill Mhac Duach), John Golden (Cill Tárta), John Morgan (Tobar Pheadair), James Sexton (Tobar Pheadair), Freddy Helly (Tobar Pheadair), John Treston (Tobar Pheadair), Pat Farrell (Tobar Pheadair), Michael Fitzgerald (Tobar Pheadair), Mike Lynskey (Cill Becnata), Martin Halloran (An Tobar)

imeacht an chluiche - ceann acu i ngach tréimhse.

Ach bhí na Muimhnigh ullamh chun catha óir thug siadsan a sliotar féin leo -

rud nach ndearna na Connachtaigh. Maidin lá arna mhárach is iomaí sin stráid sa chathair a shiúil fir an Iarthair sular éirigh leo saidléir a fháil a dhéanfadh sliotar dóibh.

Scéin sna hUdaráis

Ar ndóigh ní raibh aon pháirc imeartha ar leith ag Cumann Lúthchleas Gael cois Life an tráth úd agus i ngeall ar sin roghnaíodh Páirc an Fhionnuisce mar láthair an choimheascair. B'Éigean don Chíosógach féin is do roinnt fear eile cheithre scafall i gcomhair cuailí don chluiche a fháil ar iasacht ó thógálaí tí i gceartlár na cathrach. Níor theastaigh aon

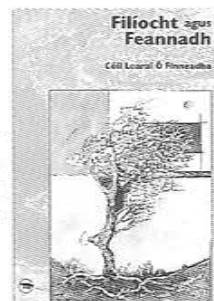
Cló Iar-Chonnachta

Índreabhán, Co. na Gaillimhe
Fón: (091) 593307 Facs: (091) 593362
r-phost: cic@iol.ie

Saothair nua ó CIC / New Publications

**FILÍOCHT AGUS FEANNADH
Cóil Learaí Ó Finneadh**
£7.50; ISBN 1 902420 18 7

Tá idir ghreann, stair, pholaitíocht, agus ar ndóigh agallaimh bheirte sa leabhar seo agus cuireann filíocht agus agus feannadh an leabhair go mór le stór litríochta Chois Fharraige agus Chonamara fré chéile.

**SEODA ÁR SINSEAR
Eddie Bheairtle Ó Conghaile**
Leabhar £4; Cass: £6.99 (CIC L31)
ISBN 1 902420 13 6

Scéalta béaloidis do dhaoine óga. Ar fáil i bhfoirm leabhair agus ar chaiséad freisin.

Cuir fios ar chatalóg iomlán

ceardlann an spidéil

Caith

seal linn i gCeadlann an Spidéil,
áit a bhfuil scoth na ceardaíochta
agus ealaíne le feiceáil

Ár mbuíochas dár gcustaiméirí uilig

FÁILTE ISTEACH

Foireann Thiobraid Árann, céad bliain ó shin

trasnán ag an am de bhrí nach n-áirítí ach cúil amháin.

Ar mbeith réidh do na foirne mháirseáil siad ar fad go Páirc an Fhionnuisce, amuigh i dtosach bhí na fir a bhí ag iompar na gcuailí, ina ndiadh tháinig fear le buicéad aoil is cúpla scuab agus ansin amhail mar a rinne na himreoirí an lá roimhe sin agus iad ag teacht ó stáisiún na traenach mháirseáil siad gualainn ar ghualainn arís. Bhí siad feistithe amach ina gcuid léinte agus brístí glúine agus a gcuid camán ar a nguailí acu.

Ní fhacthas a shamhail seo i mBaile Átha Cliath cheana agus ní gan fáth gur thosaigh an olann ag téamh ar na húdaráis. Cuireadh scéala práinneach go Páirc an Fhionnuisce ag tabhairt le fios go raibh díorma Fíníní le reithe cogaidh (battering-ram) ag déanamh ar an áit le hÁras Ionadaí an Rí a ionsaí!

Faoi mar a bheadh súil leis bhí na geataí faoi ghlas nuair a shroich an Cíosógach agus na foirne an pháirc, agus ní gan dua a chuir Micheál ina luí ar na húdaráis gur cluiche iomána a bhí beartaithe acu a imirt.

Ar deireadh nuair a scaoileadh isteach na báireoirí agus thart ar 200 dá lucht leanúna feistíodh amach an fhaiche faoi chomhair na coimhlinte.

An Cath á Riar

Duine is fiche a bhíodh ar gach foireann

anuas go dtí an bhliain 1913 agus ní mórán gnaithe a bhí ag an bhfear beag lag san imirt an uair úd óir ba fhir mhóra láidre thoirtíúla a thoghaí agus ba mhinic an ceart ag an neart sna géarchomórtais. Ina cheann sin cheadaí iomrascáil nó caraíocht ar feadh scaití le linn an chluiche. Go deimhin níorbh rud neamhghnách ach oiread imreoir ó gach taobh a fheiceáil ag caraíocht fhad is a bhí an dá scór báireoirí eile ag imirt an chluiche. Fíor-chorruair a shéidí an fheadóg na laethanta croidhíle sin.

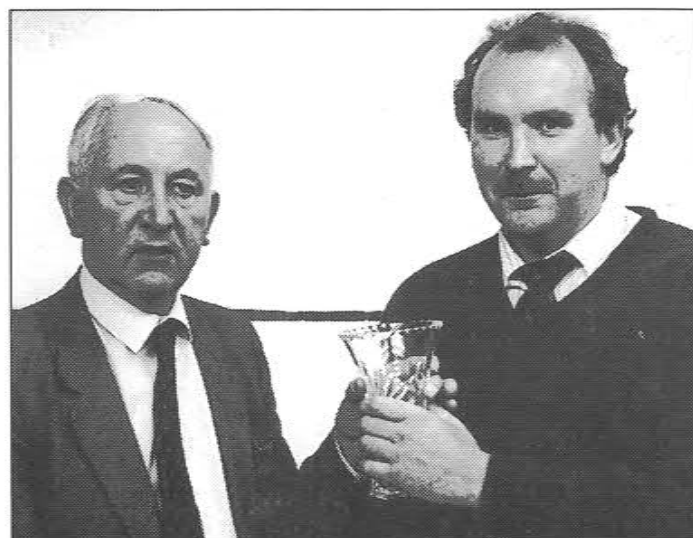
Ach maidir leis an gcomhrac idir Gaillimh is Tiobraid Árann deirtear go mba an-chluiche amach is amach a bhí ann — é anam-úil aigeanta agus saor ó ghangaid. Mhair an imirt uair is fiche nóiméad, ach i ndeireadh na dála d'éirigh leis na sárthair ó Dhúiche an Chéitinnigh le cúl amháin in aghaidh thada.

Níor cheart go ligfí éachtaí na laochra seo i n de a r m a d choíche óir thug siad treoir, dea-

shampla is inspioráid dá dtáinig ina ndiaidh.

Rinne an comhrac seo an-leas don chumann nuabhunaithe san ardchathair agus dá bharr sin tháinig borradh faoi chluiche ársa Chúchulainn cois Life áit ar bunaíodh roinnt clubanna.

Faoi mar is eol don saol Fódach níor imríodh an chéad chluiche ceannais Iománaíochta go dtí 1 Aibreán 1888. Ba é seo babhta ceannais 1887 agus ba iad na Gaillimhigh agus báireoirí Thiobraid Árann a bhí i ngleic lena chéile arís. Dúrlas a bhí in éadan Mhílic i mBiorra agus bhí an lá leis na Muimhnigh leis an scór 1-1 i gcoinne tada.

Séamas Ó Cualáin (bunaitheoir) ag bronnadh duaise ar Dhiarmaid Ó Gráinne sa Chomórtaas Amhrán Nuachumtha (in onóir do Phádraig Mac Piarais) sa Chrannóg i Ros Muc i 1986.

An tAthair Stiofán Ó Conghaile nó An Misean Mór

Is beag duine i gConamara a bhí tagtha in aois céille nuair a rugadh mise nár chuala caint agus trácht ar an Misean Mór nó an tAth Stiofán Ó Conghaile as Árainn. Go deimhin nuair a chuimhnítear air, cuimhnítear ar na línte seo leanas:

"Nach deas an rud poitín sa tír seo d'íocfadh sé cíos agus poor law Leigheasfadh sé casacht na hoíche agus dhíreodh sé an seandúine cam"

(Amhrán an Phoitín)

Go deimhin chuimhneofaí faoi aon líne a cumadh ariamh faoin "mbraoinín crua", "bainne na heasóige" nó an "stuif glas" seo. Nach aisteach le rá é ach go raibh an oiread gráin más fíor ag an misean mór ar an mbraon seo is a bhí ag an diabhal ar an uisce coisreacan. Go deimhin chuir sé a sheacht míle mallacht air más fíor a bhfuil ráite. Bhíodh sé ag dul thart ó áit go háit ag seanamóireacht agus deirtí go gcleisfí i bhfad is i ngearr a ghlór doimhin searbh. Bhíodh clamhsán ar an bpoitín aige i ngach áit mórán.

Deirtí go gcuirfeadh an Misean Mór scéin i ndaoine lena chuid seanamóireachta. Chuir sé mallacht trasna ar mhuintir Dhoire Fheárta sa

gCeathrú Rua más fíor faoin bpoitín.

Seans go mb'fhéidir gur iomaí braon de a dhóirt sé má fuair sé an deis. Má bhí leigheas i "dtús an phota" do phianta cnámh, slaghdán agus don *arthritis*, níorbh é an misean mór a cheapfadh tada faoi.

Deirtear go mbíodh mallacht na croise céasta ag sagairt agus ag misiúin ariamh. Bhí sé ráite gur chaith an misean mór an chrois chéasta síos an t-úrlár agus deirtear fós gur bhuail sé duine leis. Chuirfeadh sé fainic nó breithiúnas aithrí nó iachall an chrua ar dhaoine gan baint ná páirt a bheith acu leis. Dhá bhfeiceadh sé duine agus é dallta ar meisce bheadh sé ina rúille búiille.

Fear breá láidir a bhí san Athair Ó Conghaile le aoirde bhreá agus déanamh. Labhraíodh sé amach go láidir agus deirtí go mbíodh maidhmeanna allais air ag an gcaint.

Bhíodh sagairt mar shampla ag dul isteach i dtithe timeanna nó siamsaíochta ag an am agus deirtear gur chuir sagart amháin acu an lampa de na frathacha le teann oilc. Chuir sé an slua a bhí sa teach amach an doras de rith te reatha. Nach

mór an t-athrú ar an saol é ó shoin, buíochas le Dia agus an méid siamsaíochta atá i ngach áit inniu.

Bhí an altóir nó "scilling na haltóra" ann aimsir an mhiseain mhór agus go dtí le roinnt blianta le linn tórraimh. Cuireadh claochlú freisin ar ól ar an tórramh cé is móite go bhfuil an gnás fós beo i.e. braon óil bheith sa teach. Níl aon altóir i gceist sa lá atá inniu ann.

Deirtear "ná déan nós agus ná bris nós" ach ní measa an té a chum ná an té a cháin. Bhí sé ráite faoin sagart (agus muid ag trácht ar an misean mór) "ná bí leis 's ná bí ina aghaidh, tabhair a chuid dó agus fan amach uaidh".

Deirtear sa seanráiteas "Ceathrar sagart gan a bheith santach". Ní chreidim féin é seo i gcás na sagart inniu cibé scéal é.

Mar a deir ráiteas eile "níl fuacht, níl peannaid, níl ní ar bith is cráite ná éag na gcarad nó scaradh na gcompánach".

Maireann an chraobh sa bhfál ach ní mhaireann an láimh a chur.

Pádraig Seoige, Camus

Nioclás P. Ó Conchúir

LEITIR MÓIR

Teil: 551114 (obair); 551102 (baile)

SIOPA CRUA EARRAÍ

Pluiméireacht • Adhmad
Earraí Leictreach • Péint

TIGH PHÁDRAICÍN

Beár • Bialann

Leaba & Bricfeasta

Na Forbacha, Co na Gaillimhe.

Teil: 091-592444